

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

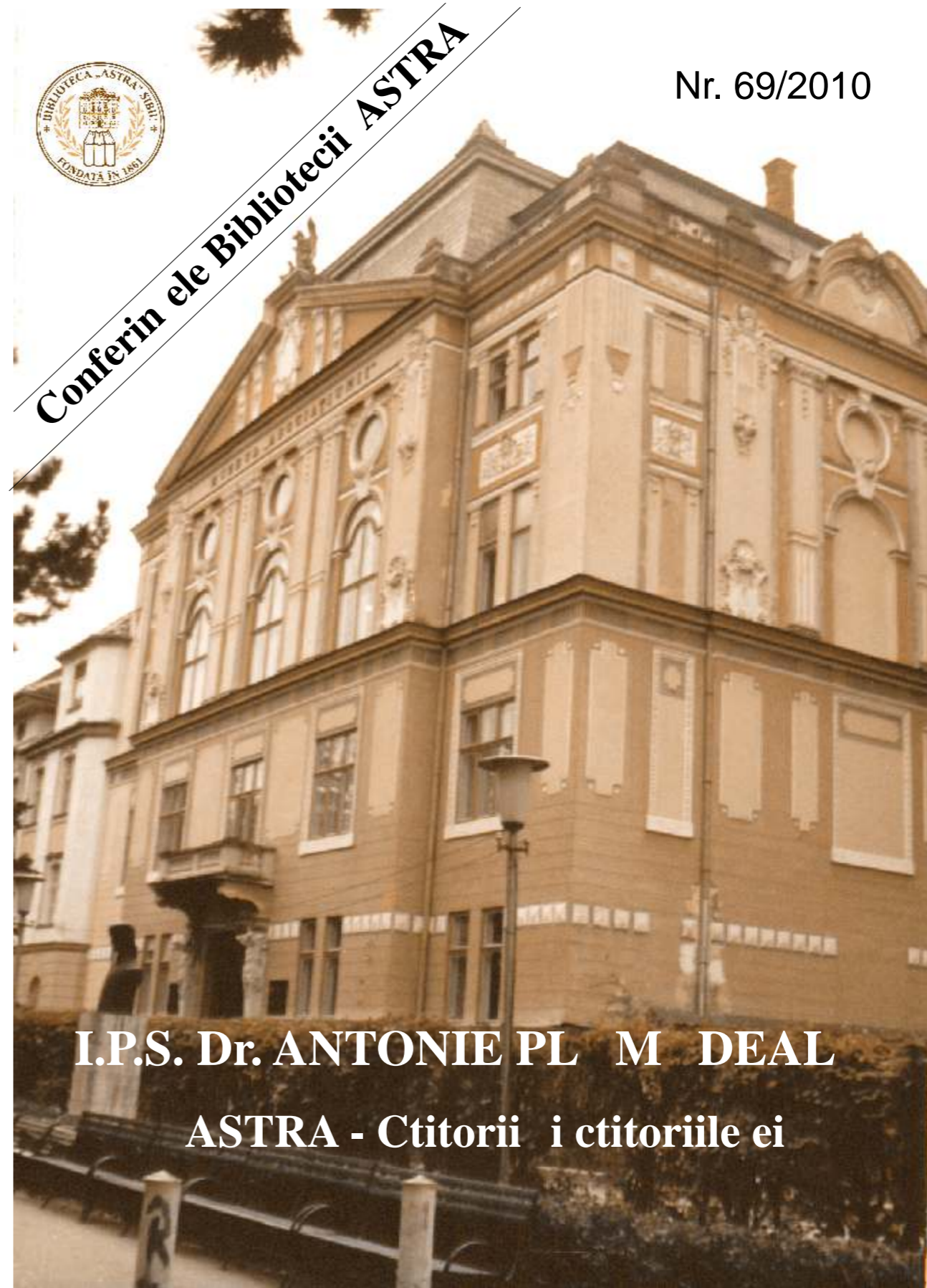

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 69/2010

I.P.S. Dr. ANTONIE PL M DEAL

ASTRA - Ctitorii și ctitoriile ei

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
Î.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, mitropolitul Ardealului:
ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei

Coordonatorul colecției: Onuc **Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Editor: Ioana **Butnaru**
Tehnoredactare: Delia **Brătuianu**
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. G. Barițiu, nr. 5-7, cod 550178
Sibiu, ROMÂNIA
Tel.: +40 269 210551, +40 369 561731, fax: +40 269 215775
Web: <http://www.bjastrasibiu.ro>, e-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Î.P.S. Dr. Antonie Plămădeală

Anii de viață: 17.09.1926 – 29.08.2005

Anii de păstorire la Sibiu: 1982 - 2005

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007		8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12

Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbatut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28

Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30
Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri'a, nu are dreptu a se numerá intre poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39

Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociațiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889</i> ...	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în rolul emancipării femeii și educația copiilor</i>	50
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective)</i>	51

Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52
Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu –</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65
Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66

Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69

Î.P.S. Dr. **ANTONIE PLĂMĂDEALĂ**,

Arhiepiscop și Mitropolit

ASTRA - CTITORII ȘI CTITORIILE EI *

Arhivele și multe colecții particulare de documente și scrisori, până acum neexplorate, mai țin încă ascunse, fără îndoială, multe știri, dezlegări de taine și detalii, despre oameni și evenimente din trecut. E cunoscută vorba: « cărțile se scriu din cărți », dar când se scriu din și după documente conținând fapte necunoscute, e cu totul altceva. Tema noastră: **ASTRA: ctitorii și ctitoriile ei** s-ar putea cu greu rânduiri printre acestea din urmă, care să mai beneficieze de bucuria vreunei noutăți dintre acelea care să o pună pe alte temeuri, sau să-i scoată la lumină laturi cu totul noi și foarte importante. Câte ceva se mai poate totuși preciza.

1. Istoriografia genezei ideii înființării ASTREI sau, cum s-a zis, a « primului impuls », este astăzi clarificată, după ce a trecut, la un moment dat, printr-o scurtă perioadă de controverse¹. Inițiativa lansării unui apel, în martie 1860, pentru a se da viață ideii a cărei geneză merge, în embrionul ei, până în « secolul luminilor », această inițiativă implicând înseși statutele *Asociațiunii*

* Academia Republicii Socialiste România, Secția de Științe Istorice, Societatea de Științe Filologice din R.S. România, Filiala Sibiu – ASTRA 1861 – 1950 Asociațiunea Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român: 125 ani de la înființare, Sub redacția Dr. Victor V. Grecu, Sibiu, 1987, p. 45 - 52

¹ A se vedea Antonie Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, Ed. Minerva, București, 1984, p. XIV - XVII

6..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

transilvane pentru cultura și literatura poporului român – ASTRA este intim legată de numele lui Ioan Cavaler de Pușcariu¹.

2. În afară de cele cunoscute din *Telegraful român*² și în afară de cunoscuta broșură pe care, modest, a publicat-o fără să o semneze, sub titlul de *Reminiscențe din anul 1860*, am avut satisfacția de a descoperi, într-o arhivă gata de a fi aruncată la gunoi, o scrisoare autografă a lui Ioan Cavaler de Pușcariu către Elie Miron Cristea, pe atunci asesor consistorial la Sibiu (1909), în care explică pe scurt cum s-au petrecut lucrurile. În ea se mai află cel puțin încă un amănunt, de data aceasta despre Statute, față de cele cunoscute de la Șaguna. Șaguna spune că Statutele Astei, prezentate spre aprobare, au fost alcătuite de el, din trei proiecte – ale lui Cipariu, Barițiu și Ioan Cavaler de Pușcariu – din care el a făcut un al patrulea. Ioan Cavaler de Pușcariu vine cu o completare, și tocmai acesta e amănuntul: Șaguna zicând că a făcut din cele trei pe al patrulea, scrie el, « *o zise ca să nu vatăme pe ceilalți prin acceptarea în întâietate a proiectului meu* »³ (s.n.).

3. În legătură cu aceasta și înainte de a încheia și elucidarea problemei întocmirii Statutelor, trebuie să mai observăm ceva: că majoritatea cercetătorilor, dacă nu chiar unanimitatea lor, nu-și pun o anumită întrebare: la care Statute se referă Șaguna, când spune că a făcut din trei pe al patrulea, fiindcă el a prezentat guvernatorului Lichtenstein două rânduri de Statute: unele la 6 decembrie 1860, și altele la 28 martie 1861, acestea din urmă citindu-se și la ședința de inaugurare a Astei din 23 octombrie/4 noiembrie

1 Ioan Cavaler de Pușcariu (1824 – 1911), jurist și autor de lucrări istorice, prieten al lui Șaguna, luptător politic pentru drepturile românilor transilvăneni, membru al Academiei Române (1877).

2 « *Telegraful Român* », nr.12 din 12 martie 1860. Printre cei care înaintea altora au îmbrățișat propunerile lui Ioan Cavaler de Pușcariu, trebuie neapărat menționat și numele lui Ioan Russu, profesor la Blaj și mai pe urmă canonic metropolitan, cf. Andrei Bîrseanu, în « *Transilvania* », nr. 5 – 6, 1911, p. 662

3 Antonie Plămădeală, op. cit., p. 191.

1861, și care vor fi publicate a doua oară în același volum al actelor de constituire a Asociațiunii. Presupunem, fiind foarte aproape de certitudine, că acest « al patrulea proiect » e cel trimis prima oară, ca al său, în 1860, pentru că Statutele definitive din 1861 au fost al 5-lea proiect. Am ajuns la concluzia că și acesta a fost tot opera lui Ioan Pușcariu și iată de ce: la ședințele Constituantei din 1861 Cipariu, deși autor de proiect în 1860, a fost absent. Barițiu și l-a retras pe al său, iar Șaguna nici n-a făcut parte din comisia de alcătuire a Statutelor. Prezent activ în comisie, și chiar raportor al ei, a fost Ioan Pușcariu. E de presupus că el a fost și lucrătorul cel mai activ al comisiei și că el și-a apărat și, eventual, perfecționat, propriul său proiect, prezentat acum ca al cincilea și definitiv.

4. N-am vrea să scădem întru nimica paternitatea « primului impuls » revendicată de Ioan Cavaler de Pușcariu, dar mă simt totuși obligat să plasez această inițiativă într-un context mai larg, pentru a da fiecăruia ce i se cuvine. Cred a se cuveni să aduc în memoria noastră și amintirea unor inițiative anterioare ASTREI, dacă nu identice măcar similare, și care au putut genera sau stimula chiar impulsul Cavalerului. Lăsând la o parte, dar nu dând uitării, Școala Ardeleană, trebuie să notăm că, anticipând scopurile ASTREI, revoluționarii de la 1848 s-au gândit la înființarea unei Academii, iar Avram Iancu a și concretizat-o într-o academie de drepturi, căreia i-a fost testat și un fond anume. Ideea Academiei a fost schimbată apoi de Aaron Florian și de Ioan Maiorescu în necesitatea de a înființa o Asociațiune culturală, și controversa a antrenat la vremea ei multe spirite.

5. Mai departe sarcina istoricului e ușoară. Cercetătorii eliberați de cenzuri profesionale sau de altă natură, din vremuri apuse, știu și confirmă astăzi indubitabil printre ctitorii mari ai ASTREI pe Andrei Șaguna, cel pe

8..... *Conferințele Bibliotecii ASTRA*

care Ioan Slavici îl numea « începător a toate »¹. Nu știu dacă cineva i-ar fi putut găsi o caracterizare mai potrivită în atât de puține cuvinte. În ele îl regăsim pe Șaguna prezidând Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848, pe Șaguna reîntemeietorul Mitropoliei Transilvaniei(1864), și autorul Statutului Organic, pe Șaguna organizatorul primului Congres bisericesc în care prevalează laicii, printre care și Avram Iancu, pe Șaguna întemeietorul Institutului pedagogic-teologic, al tipografiei (1850) pe Șaguna traducătorul Bibliei care îi poartă numele, întemeietorul Telegrafului Român (1853) și al Calendarului (1852), ambele cu apariție neîntreruptă până astăzi, apoi pe Șaguna întemeietorul a peste 400 de școli confesionale și a două gimnazii și, în sfârșit, pe Șaguna, marele ctitor al ASTREI care a instrumentat totul: voința și inițierea și Constituția în « casele seminariale ».

Alături de A. Șaguna, cele dintâi nume care trebuie amintite printre ctitorii cei mari, sunt cele ale lui Timotei Cipariu și George Barițiu, de altfel și primii conducători ai ASTREI aleși la 23 octombrie 1861. Și cum să-l uităm pe Dr. I. Rațiu, care a alcătuit scrisoarea către Lichtenstein din 1860?(În casa lui Ioan Rațiu din Turda, în 1880, s-au pus bazele Partidului Național Român, în 1892 tot Rațiu fiind cel care a condus pe cei 300 de memorandiști la Viena. Când s-a întors și-a găsit casa din Turda distrusă, iar el a fost condamnat la un an și trei luni închisoare, pe care i-a executat la Seghedin. Dr. Ioan Rațiu a fost președinte al Partidului Național Român până în 1902, când s-a stins din viață).

6. IULIU MOLDOVAN, președinte la jubileul de 75 de ani ai ASTREI, îi caracteriza pe cei amintiți mai sus și pe câțiva alții, omițând inevitabil pe mulți dintre ei, pentru că erau într-adevăr mulți. Chiar și acest lucru dă o mărturie grăitoare despre prestigiul și popularitatea ASTREI, Iuliu

1 Ioan Slavici, Opere X, Ed. Minerva, București, 1981, p. 777.

Moldovan deci, caracteriza pe unii dintre ei: «marele organizator Șaguna, conducătorul cuminte Vasile Popp, devotatul Iacob Bologa, eruditul animator Timotei Cipariu, marele îndrumător George Barițiu, luminatul Ioan Micu Moldovan, înțeleptul și generosul Alexandru Mocsony, seninul și vrednicul Iosif Sterca Suluțiu, adânc înțelegătorul și profeticul propovăduitor al rostului nostru etnic Andrei Bârseanul, distinsul gânditor Vasile Goldiș, completând cu satisfacție că erau cinci ortodocși și cinci uniți, dar, dincolo de confesiune, uniți în același gând bun pentru neamul românesc¹.

7. Și acum se pune întrebarea: unde să se oprească naratorul acestor evenimente, la cine și în ce moment să stabilească un hotar între ctitori și continuatori, orcât ar ști ce înseamnă stricto sensu un ctitor, o ctitorie, o rectorie etc.? Cum să nu-i pomenești printre ctitori pe cei care au venit cu completări geniale la activitatea ASTREI în cursul Adunării Generale de la Brașov, din 1862, precum Gavriil Munteanu, Pavel Vasici și pe mulți alții care au făcut același lucru și mai târziu, de-a lungul anilor, printre care Onisifor Ghibu în Moldova, după Unire ș.a.

Sau, cum să nu-i consideri printre ctitori pe cei care au imaginat înființarea așa-ziselor Despărțăminte în 1869, organizând ASTRA pe disticte, comitate și comune, creând comitete locale și antrenând în activitățile ei un număr impresionant de români transilvăneni care o făceau prezentă peste tot, și-i răspândeau ideile și idealurile? Extrem de ingenioasă – cuvântul are în alcătuirea lui geniul! - ni se pare și ideea apărută încă sub pana lui Ioan Cavaler de Pușcariu, de a organiza Adunările generale în fiecare an tot într-un alt loc, tot în ideea de a antrena toate zonele Transilvaniei ca și ale întregii românimi, la activitățile Astrei.

1 Iuliu Moldovan, La jubileul de 75 de ani al «ASTREI», în «Transilvania», buletin de tehnică a culturii, nr. 4 anul 67, iulie-august 1936, Sibiu, p. 191.

10..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

8. Dar înainte de a trece la ctitoriile ASTREI, cum să nu rânduiești printre ctitori, de pildă, pe un Octavian Goga care a dat un curs nou gândirii și științei despre limbă, istorie și literatură în Transilvania, prin celebrul său discurs, din păcate de puțini menționat, rostit la Adunarea jubiliară de 50 de ani de existență a Asociațiunii ținută la Blaj, la 15/28 august 1911, sub titlul: « Curente de idei în literatura ardeleană de la 1848 până în zilele noastre »¹. Îi laudă pe Cipariu, pe Bărnuțiu, pe Andrei Mureșianu, pe Petru Maior, pe Aron Densușianu, pe Zaharia Boiu, pe Iosif Vulcan și Familia lui, care exaltau romanitatea, gloria romanică a strămoșilor, pe « Moș Traian » și Decebal, dar atrage atenția că se impunea îndreptarea atenției și spre lupta pentru limba izvorâtă din graiul viu popular, a unui Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, ca și spre vitejia domnitorilor munteni și moldoveni, spre a se glorifica nu numai trecutul daco-roman, spre glorificarea și a luptei românilor din Principate care să le deschidă ardelenilor calea, dorul și lupta, spre unire. Românii erau una, nobili și glorioși, nu numai prin Traian și Decebal, ci și prin vitejia tuturor celor care au dovedit-o de-a lungul istoriei, un Mircea cel Mare, un Ștefan al Moldovei, un Mihai Viteazul, un Constantin Brâncoveanu, un Alexandru Ioan Cuza și câți alții până în zilele în care se rosteau acele cuvinte.

9. CTITORIILE ASTREI au fost adevărate cetăți de rezistență împotriva deznaționalizării, adevărate școli, când tainice, când la vedere, ale împărtășirii tuturor din tezaurul de limbă și obiceiuri, de tradiție și de conștiință românească. Deșteptată din « somnul cel de moarte », cum se cântase încă la 1848, ASTRA a preluat în fapt și a exercitat mai bine de o jumătate de secol, împreună cu Statutul Organic și cu Congresul lui Șaguna

1 Vezi rev. « Transilvania », 1911, nr. jubiliar.

prerogativele unui guvern, ale unui parlament românesc, având administrația la Sibiu și centrul pretutindeni.

Despre ctitoriile ASTREI s-ar putea scrie mult și interesant. Le vom aminti doar pe cele mai importante, chiar dacă enumerându-le într-o ordine aproape întâmplătoare.

Printre cele dintâi realizări trebuie amintită Biblioteca începută din primii ani de existență ai ASTREI din donațiile lui T. Cipariu, ale lui Nicolae Stoia, Ioan Pinciu, Moise Panga, învățător din Orlat. Mai târziu se vor adăuga bibliotecile lui Andrei Bârseanu, Teodor Crivăț din București, și ale multor altora. Despărțămintelor, ca forme de răspândire cât mai largă a ASTREI, li se datorează organizarea a sute de biblioteci locale, de așa-numite însoțiri sau reuniuni locale, ca forme de într-ajutorare, de bănci și societăți de asigurare, de prelegeri populare din cele mai diverse domenii, legate de progresul vieții economice și spirituale a satelor și mai ales de meserii, de care Șaguna și Barițiu nu uitau să amintească niciodată.

Nu pot fi trecute cu vederea cursurile pentru analfabeți organizate de ASTRA, abecedarele tipărite și numele știute și neștiute ale atâtor învățători și preoți care le-au predat ani în șir.

Despre Școala civilă de fete cu internat și drept de publicitate a Asociațiunii din Sibiu – aceasta îi era numele cam ciudat -, a cărei înființare a fost sugerată mai întâi de Anania Trombițaș din Sibiu, și apoi apărută de Barițiu până la realizarea ei, fuzionată după Unire, în 1919, cu Liceul de fete de stat din Sibiu, se pot scrie cărți întregi, ca și despre Muzeul și Expozițiile organizate de ASTRA, idei care apar pentru prima dată din partea lui George Barițiu în 1861, și apoi, mai concret, din partea lui Visarion Roman, în 1868.

La inaugurarea Școlii de fete, Alexandrina Matei a vorbit despre eliberarea femeilor din coliviile în care trăiau chiar dacă unele din aceste

12..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

colivii erau de aur, și despre cultivarea limbii române mai înainte de orice, pentru a da copiilor o creștere națională.

E la fel de interesant și ce a spus G. Barițiu cu aceeași ocazie, denotând o lăudabilă solidarizare cu idealul feministelor vremii: « Bărbați români! Să învățăm din erorile dar și din exemplele bune ale altora. Să ne mărturisim și noi păcatul. Prea suntem egoiști oricând e vorba de educațiune și învățatură mai multă pentru fetele noastre ». Avertiza însă: « Nu noi vom fi aceia care să cerem cumva înmulțirea femeilor filosoafe numite la englezi și germani Blaustrumpf, care sară bucatele de câte două și trei ori... pretindem însă cu toată perseverența ca să ne creștem femei care să fie, cum zice poporul, și de rugă și de fugă, și de mamă și de doamnă, să se învârtă cu cheile de brâu în bucătărie și cămară, ca și în saloane împrejur de oaspeți; să știe comanda în sfera activității lor femeiești și să poată aprecia vocațiunea bărbaților trecuți prin cursuri scolastice de câte 10-16 ani, ajunși în pozițiuni sociale în care cea mai înfricoșată pedeapsă ce i s-ar putea dicta pentru toate păcatele tinerețelor lor, ar fi ca să tragă după ei câte o consoartă care să stea ca o mută tocmai în societățile cele mai alese, în care este chemat a funcționa sau a se prezenta bărbatul său. În cazuri de acestea să nu ne mirăm dacă unii tineri își caută soții din alte națiuni... Să nu ne mai ocupăm numai ca diletanți de creșterea femeilor noastre, ca să nu plătim odată cu viața noastră națională, egoismul nostru etc... »¹.

Vorbind astfel, el deplânge și faptul că românii erau obligați adesea, neavând școli, să-și dea fetele în pensioane străine și de neamul și de limba și de credința noastră, care numai mame românce nu puteau deveni, întorcându-se acasă. De aceea Barițiu vedea în Școala de fete a ASTREI o salvare națională.

1 Rev. « Transilvania », nr.5-6, 1911, p.412.

Ne-ar trebui încă mai mult spațiu ca să spunem măcar minimumul necesar despre publicațiile ASTREI, din cadrul fiecărei secții, despre prima « Enciclopedie română » în trei volume, apărută sub direcția lui Cornel Diaconovici scrisă de 172 autori, printre alții și Elie Miron Cristea, despre Biblioteca populară, Biblioteca Astrei medicale, Biblioteca secției geografice-etnografice, Biblioteca secției științelor naturale și a Secției social-economice. Și apoi la ce să reduci vorbirea despre revistele ASTREI: mai întâi la « Analele » apoi « Transilvania » (din Brașov), « Gând românesc » din Cluj, « Țara noastră » (din Sibiu), « Revue de Transylvanie », în limba franceză?

Măcar câteva cuvinte ar trebui spuse despre Casele naționale, despre organizarea unor cursuri de împletit, a unui teatru ambulant și a unei trupe permanente de teatru, despre declararea ca monument istoric a Sălii Unirii de la Alba Iulia, despre înființarea Societății « Șoimii Carpaților », la propunerea profesorilor Iuliu Moldovan și Iuliu Hațegan în 1928 și despre multe serbări, comemorări ale oamenilor mari ai românilor de pretutindeni, conferințe și prelegeri populare pe înțelesul țăranilor și legate de preocupările lor.

10. ASTRA a fost de la început ca un spin în ochii oficialităților austriece și ca doi spini în ochii stăpânirii dualiste (1867 – 1918). Mai întâi au încercat împotriva ei tot felul de îngrădiri, ca acelea arătate la început, în plus trebuind să menționăm că i s-a impus ca « membrii ei să fie aprobați de guvern », iar în Statute să se prevadă « că nu se va amesteca în problemele politice și religioase ». Așa se face că, deși aleși de Adunări generale, multor membri onorari, miniștrii de interne de la Viena sau Budapesta le-au refuzat această calitate. Printre acești membri – Ioan Maiorescu, apoi, în 1882¹, Carol

1 Prin decizia nr.649 a Ministerului de interne de la Budapesta, vezi rev. « Transilvania » nr.1 – 2/1883, p. 331 – 332.

14..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

Davila, Grigore Em. Lahovari, Teodor Burada, N. Nicorescu, aleși de Adunarea generală de la Dej în 27 – 29 august, în acel an¹ și mulți alții.

Când s-a deschis Școala de fete, atât școala cât și Comitetul central al Asociațiunii au trecut prin perioade grele și prin neconținute șicane, în vremea dualismului, cerându-li-se mereu tot alte proiecte de programe analitice, să aibă aprobarea mereu reînnoită a Ministerului instrucțiunii de la Budapesta. Acestea s-au înăsprit în chip deosebit începând de la 1908, pe când președinte al ASTREI era Iosif Sterca Șuluțiu, secretar literar Octavian Goga, secretar administrativ Oct. Tăslăoanu, iar director al școlii, Dr. Vasile Bologa. Ministerul a emis atunci un ordin prin care corpul profesoral era invitat să predea în ungurește, în schimbul unei întregiri de salariu de la stat. A fost o ispită reală pentru o școală care era particulară și care se autoîntreținea din fondurile ASTREI. Dar, spre cinstea tuturor profesorilor (Dr. Vasile Bologa, Eugenia Tordășianu, Victor Păcală, Dr. Ioan Borcea, Elisabeta Butean, Dr. Eleonora Lemeny, Matei Voileanu, Nicolae Togan, Aurel Bratu, Augustin Bena, Elena Petrașcu, directoarea internatului și Dr. în medicină Ilie Beu), nici unul nu s-a lăsat ispitit de aceste promisiuni care, împlinite, le-ar fi crescut salariile, dar ar fi distrus: independența școlii, caracterul ei curat românesc și desigur și independența ASTREI². Tendința autorităților de a impune școlii limba maghiară ca limbă maternă n-a dezarmat totuși. Patru ani a luptat Comitetul central al Astei cu această tendință agresivă continuă.

Au urmat doi ani de liniște, excursii școlare, la mănăstirea Cozia, la Călimănești, Curtea de Argeș, Pitești, București, Sinaia etc. de o certă importanță pentru educația românească a fetelor.

1 Mai multe despre aceasta a se vedea la Ștefan Petraru, ASTRA și Marea Unire înfruntând teroarea regimului dualist, în rev. « Astra », nr.8, 1986, p.6.

2 Vezi Dr. Vasile Bologa, Istoricul școlii civile de fete, în rev. « Transilvania », Sibiu, anul '67, nr.4, 1936, p. 296.

La 15 august 1916 a intrat și România în război, împotriva Imperiului austro-ungar, ceea ce a dus la o persecuție deschisă a tuturor românilor, la deportări în interiorul Ungariei, iar școlile românești au fost închise în anul școlar 1916 – 1917. În anul următor Școala de fete a fost totuși redeschisă cu 133 eleve, dintre care 84 în internat. Au urmat însă bătăliile de la Oituz, Mărăști și Mărășești, zdrobirea la sud a frontului bulgaro-german și, odată cu acestea, și înrăutățirea situației interne din Transilvania, îndreptată mai ales împotriva școlilor românești.

S-a dat ordin ca în cataloage numele elevelor să apară maghiarizate. S-a interzis folosirea în continuare a opt manuale școlare care, în prealabil, fuseseră totuși aprobate. Din fericire, toate au căzut, visul cel urât s-a terminat, odată cu Adunarea Națională de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918. Trei membri ai Școlii de fete a Asociațiunii au fost delegați la Alba Iulia: Eugenia Tordășianu, Dr. Eleonora Lemeny și Dr. Vasile Bologna.

11. ANDREI BĂRSEANU spunea la o adunare jubilară a ASTREI, în 1911, că « două au fost motivele de căpetenie care au condus pe părinții noștri la înființarea Asociațiunii: dorul lor de lumină, de înaintare, și simțul lor de solidaritate națională, cu un cuvânt: mântuirea lor nu numai de iobăgia corporală, ci mai vârtos de cea spirituală »¹.

I. M. Moldovan, unul din foștii președinți ai Asociațiunii, spunea la a 50-a aniversare a ei, în 1911, că printre marile realizări ale ASTREI trebuie menționate: paza tezaurului lingvistic, dezvoltarea literaturii și ignorarea diferențelor de clasă și confesiune.

12. În sfârșit, e cazul a remarca un lucru cu totul și cu totul deosebit. Românii, aflați în 1861 de un secol și jumătate în stare de neîncetată hărțuială și dramatice confruntări confesionale, au găsit în ei forța și hotărârea de a se

1 Cf. rev. « Transilvania », nr.5-6 sept. - dec. 1911, p.660 – 661.

16..... *Conferințele Bibliotecii ASTRA*

reuni într-un tot, pe temeiul și în numele acelui numitor comun care era unitatea de limbă și de neam, întemeind împreună Asociațiunea și rămânând una între pereții ei spirituali, de-a lungul unei uimitor de lungi perioade. Din acest punct de vedere, Asociațiunea a fost un răspuns românesc demn și efectiv la toate încercările de dezbinare, puse la cale de către cei care ne voiau despărțiți tocmai spre a ne stăpâni mai ușor și a ne deznaționaliza. Cine știe până unde ar fi ajuns, dacă n-ar fi fost ASTRA și Marea Unire hotărâtă de întregul popor!

Din această perspectivă, ne apare clar acum:

Ctitorul cel mare și adevărat al Asociațiunii, în 1861, a fost poporul român din Transilvania, care a înfăptuit-o, iar cea mai mare dintre ctitoriile ei, ctitoria urmărită cu înțelepciune, răbdare, pasiune, perseverență și jertfă a fost Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.